

BOGDÁN LÁSZLÓ

Vaszilij Bogdanov: Ricardo Reis Szibériában. A költői verseny

A Medve csillag születése

Bernardo Soares története Vaszilij Bogdanov szibériai füzetébe

Mélakóros, süllyedő augusztusi éjszakákon, amikor úgy bolyong a veres telihold a képzelgéseidben állandóan megjelenő kopár fennsík fölött, mint egy haragvó asszony szeme, és az őrhelyüket egyszerre, hűtelenül elhagyó, a végtelenségbe hulló csillagok záporoznak körülötte, éjfélkor, a szellemek, a fantomok és a zord kísértések órájában, hirtelen, egy végtelen pillanatra tiszta lesz az ég, és sötétlő bársonyán, valahol a Fiastyúk és a Göncölszekér közelében, meglelheted a rejtelmes, téged mindig is izgató Medve csillagot. Ha sokáig nézed, visszanéz rád.

Én nem tudom, mi az idő. Nem tudom felfogni működési elvét, mibenlétét, akár a manysi sámánok. Tegnap gyerekként ugrándozok egy szökőkút körül, piros léggömböt eregetve, tegnapelőtt hetvenöt éves, ősz hajú torzonborz öregemberként ülök a tajgában – ahová véletlenül kerültem, a sors keresztútjáról más irányba térve –, egy aranylő berkenyefa alatt, és pörög könnyező szemem előtt minden, ami volt, holnapután a kopár fennsíkon kóválygok, középkorú, bánatos ember vagyok, hosszú, fekete köpönyegemet fújja a szél. Megyek valahova? Menekülök? Mielőtt eldönthetném, megjelenik fölöttem a figyelmeztető Medve csillag örökké, makacsul feltűnik, mintha bolyongásaimban kísérne. Ha kisgyermek vagyok, akkor ágyacskámból, az ablakon keresztül látom, ha öreg vagyok, akkor a kunyhó nyitott ajtaján át nézegetem, és tudom, valamit akar velem. A kopár fennsíkon hallom a hangot is, a Medve csillag hangját. Egy testvérpárról mesél, akik a távoli rengetegben élnek, és azt sem tudják, hogy rajtuk kívül, máshol élnek más emberek is, hiszen ők a világtól távol, iszonyatos magányosságukban, nem találkoztak még idegenekkel. A fiú titokban asszonyt farag magának fából. Reméli, ha simogatni és szeretni fogja, megelevenedik és az övé lesz. A lány a bátyja távollétében – vadászni megy, gombászni, málnavészben tűnik el, ki tudja, ki tudhatja, merre csavarog? – meglesi és elégeti a félig már megelevenedő és jajgató fabábut, és ő maga ül annak a helyébe. A sötétben hazatérő bátyja össze-

BOGDÁN LÁSZLÓ ÍRÓ, költő, újságíró (1948, Sepsiszentgyörgy). A Megyei Tükör, a Művelődés, A Hét, majd a Háromszék munkatársa. Verseskötetei, regényei, elbeszélései a hetvenes évek óta jelennek meg, az egyik legtermékenyebb erdélyi író. József Attila-díjas. Legutóbbi kötete: Münchenhausen báró kalandjai a Mélabús Tornnyok Városában (Pallas Akadémia Kiadó, 2012).

téveszti a falánnyal, simogatni kezdi, és amikor megelevenedik, vele tölti az éjszakát. Az igazságra csak akkor döbben rá, amikor gyermekük születik. Hirtelen haragjában megöli hűgát, s kimondja a törvényt: soha testvérek ezután ne szerethessék egymást úgy, mint férfiak a nőket. A megölt lány véréből kinövő piros virágot egy arrafelé bóklászó nőténymedve legeli le, mielőtt hosszan elgyönyörködik benne. Teherbe esik tőle, hogy ez miképpen lehetséges, ne tőlem kérdezzétek, így mondja a csillag szomorúan és elcsuklik a hangja. Különbén is minden megtörténhet, amit csak elképzelünk. Új életre szüli a lányt, fel is neveli. De a távoli rengetegbe is megérkeznek a hódító vadászok, barlangjukat fölfedezik, s megsebzik, ekkor a medve arra kéri emberlányát, ha őt megölik, húsából semmiképpen ne egyen, körmeit pedig vagdossa le és gondosan tegye félre, hiszen másképpen képtelen lesz felmászni az égbe, ahová készül. A lány sírva teljesíti medve-anya kérését, akinek halott teste elenyészik, hogy feltűnjön régi, már elfelejtett bocsáival együtt az égen, a Medve csillag képében, aki ezen túl mindig megjelenik – ember lánya és leszármazottai előtt, ha bajban vannak! S segít nekik, időnként leszállva az égből, csillogó vörös fényével is sugallva, van még remény, soha semmi nem végleges! Az idő egy végtelen útvesztő, amelyben bolyongunk, s ha ellenségeink példátlan dühükben, s mohóságukban, ránk találnának, hogy elpusztítsanak, bármikor fénnyé változva lebbenhetünk el előlük, hogy a Medve csillag mellett, bocsai között tűnhessünk fel végre, bizonyítva, ha nem találjuk meg ebben a szomorú életben, itt a földön a helyünket, még megtalálhatjuk az égből! Ezt mondja az ég bársonyán felszikkázó Medve csillag, elhallgat és felhők közé vész, nyekergeti a szél a kunyhó ajtaját, a berkenyefáról hullanak a levelek, a kopár fennsíkon pedig ördögszekerek, bogáncsok, katángkórók görögnek. Semmi nem végleges.

Bernardo Soares Fernando Pessoa egyik prózaíró alakmása. A másik a sanyarú sorsú, elfelejtett Vicente Guedes megjelenik ugyan, de később Pessoa megfeledezik róla, ezért társztalanul, kétségbeesetten bolyong az asszociációk sötét mezőin. Homályban marad a magát tökéletes kispolgárnak álcázó Bernardo Soares személyisége is, bár horoszkópiját elkészíti Pessoa, s felvázolja életkörülményeit is. Magányos, kistisztviselőként tengeti napjait, kiszolgáltatva mindenkori főnökei, munkaadói szeszélyeinek, olcsó étkezdékbe jár, megjegyezendő, hogy kifejezetten elkerüli Fernando Pessoa kedvenc kávéházait, a Praca de Comércio árkádjai alatt lévő Martinho de Arcada-t, és a Chiado-n lévő A Brasileira-t, mely helyeken Pessoa időnként Álvaro de Campos maszkjában is megjelenik. Kedvenc alakmását tehát nem tiltja törzskávéházai látogatásától... Bernardo Soarest viszont nem prezentálja itt, ő kisvendéglőkben mereng, pohár bora tükrében szemlélve szomorú arcát, változó hónapos szobákban lakik, néha felkeres egy-egy örömlányt, barátja nincs, megszállottan írja nagy kísérleti regényét, Pessoa egyik legnagyobb szabású prózaírói vállalkozását, A kétségek könyvét. A Mester halála után, Reis többszöri hívására dönt, hogy feladva addigi élethelyzetét, befejezetlen (befejezhetetlennek tűnő) s elég-

gé rendezetlen regényével kofferében, Tahitibe megy, ahol varázslatosan alakul át az élete Reis, Álvaro de Campos és Antonio Mora biztatására rendezi és folytatja befejezetlenné tűnő nagy művét. Sztoikus nyugalommal szemléli a megírandó világot, magatartásáról sokat elárul a Kétségek könyve egyik fragmentuma is: „Teljesítette a kötelességét, de nem tudta, mit teljesít. Az irányította őt, ami virágba borítja a rózsákat, és megszépíti a virágszirmok halálát. Az életnek nincs ennél tökéletesebb értelme, sem ennél nagyobb jutalma a halálnak.”

Szibéria láthatólag megdöbbeneti Bernardo Soarest, hiszen annyira ellenkezik mindazzal, amit eddigi életében megismert, hogy óhatatlanul is el kell gondolkodnia a nomád törzs sorsán. A manysik életvitele és viszonyai kezdik érdekelni, és mítoszaik. Tanulmányozza Bogdanov készülő, hatalmas népköltészeti gyűjteményének, a későbbi A vízi fejedelem idézése című könyvnek a már meglévő anyagát és egyszerűen elbűvöli a vogulok medve istene, az ehhez kapcsolódó legendák, megírja A Medve csillag mítoszát. –

TATJÁNA BOGDANOVA + BERNARDO SOARES: *A kétségek könyve*. Fordította PÁL FERENC

A fal

Vicente Guedes befejezhetetlen története, Vaszilij Bogdanov szibériai füzetébe

Egy idegen – nevezzük Z.-nek, vagy utazónak? – ismeretlen, zord helyen, egy kopár fennsíkon sétál. Maga sem tudja, hogyan került ide, mit keres itt, azt sem, honnan jön és hová igyekszik. Egyszerre útját állja egy hatalmas, fekete fal. Olyan, mint egy antracit tükör, egy pillanatig önmaga elképedt arcába meredhet, aztán a visszatükröződő, késő délutáni nap lángra gyújtja tükörképét és arca fel-felszikrázó káprázatok közé vész.

Lehunnya szemét, dörzsölgeti, aztán felnéz és döbbenten látja, hogy a fal legalább öt-hat méter magas.

Bosszúsan indul el, jobbra, reméli, a fal egyszer csak mégis véget ér – hiszen jelenlétére egészen egyszerűen nincs magyarázat, idegesen ellenőrzi a térképeit, de tudja, jól emlékezett, a térképeken nem létezik, nincsen feltüntetve a fal –, és ő háborítatlanul folytathatja útját. De nem így történik, a térképek nem is jelezte hatalmas fekete tükörfal egyszerűen nem akar véget érni.

A nap lassan, vörösre festve a felhőket, eltűnik a fennsíkot határoló magas hegycsúcsok mögött, és Z. bosszúsan visszafordul. Mire elér kiindulási pontjához, a helyhez, ahol először találkozott a fallal, alkonyodni kezd, mögötte egymás után tűnnek fel a homály szobrai, és eltakarják a tükörfalon tétova arcát.

Töpreng, és a leereszkedő sötétségben most balra indul el, de az ijesztő fekete fal, tükörképével, amely a homály talányos szobraival együtt, többször is ellenőrzi, vele halad, csak nem akar véget érni.

Öt-hatszáz lépés után ismét visszafordul.

Mire visszatál kiindulási pontjához, már koromsötét van, a kopár fennsík mélyéről bagolyhuhogást hallani. Már nem látja a titokzatos antracit falon önmagát. Feltámad a szél, érezhetően hűl le a levegő.

Beburkolózik fekete köpenyegébe, leül a sarkára töprengeni. Ahhoz, hogy továbbmehessen, meg kellene másznia a falat, de ez lehetetlen. A fekete fal tükörsima, s legalább öt, talán hat méter magas. Ledől a földre, feje alá teszi táskáját. A kopár fennsíkon ördögszekereket sodor a szél. Idegesítően recsegnek.

Az utazó nyögve hátára fordul a puha fűben, hosszasan elnézegeti a kiismerhetetlen csillagokat. Nem tudja, hogyan is lehetne tovább, kétségeibe alszik bele.

Álmában megjelenik egy beszélő holló és értesíti, a falon túl nincsen semmi.

Az utazó megretten. Nem érti.

„Hogyhogy semmi?” – kérdezi tétován, de a holló nem válaszol.

Z. felül, a felhők mögül hirtelen előbukkanó hold fényében jól látja, nem a falon röppen át, noha ő megtehetné, hanem ellenkező irányba távolodik a kopár fennsíkon.

Volt, nincs.

Hajnalban az utazó felriad. Szél fúj, görgeti az ördögszekereket, fázik. Felugrik, rohan, hogy felmelegedjen, először jobbra, majd balra. Szeretne átjutni a titokzatos falon, de nem tudja elképzelni hogyan is lehetne? Megmászni a tükör-antracit falat, lehetetlen. Jön-megy, nézelődik, de a kopár fennsíkon, az idegesítően csikorgó, ide-oda guruló ördögszekereken kívül nincsen semmi. Fa sincs. Visszamegy a helyére, leül a sarkára, vacogva nézegeti a fekete falat, s mint egy ében tükörben saját szomorú arcát. Aztán, amire a hegycsúcsok mögött megjelenik a Nap, lángra gyújtva tükörképét, felemelkedik és vicsorogva nekiugrik a falnak, megpróbál felmászni rá, de újra meg újra rádöbben, ez lehetetlen.

Megáll, mereven nézi a falat, gondolatban hosszadalmasan átkozza el, majd táskájából szendvicset szed elő, eszik.

Egyszerűen nem hiheti, hogy álmában, a beszélő hollónak igaza volt, a falon túl véget ér a világ és nincsen semmi.

Kereng a fal előtt, aztán előveszi kulacsát, iszik, és újra elindul, jobbra. Órákig gyalogol, de a fal csak nem ér véget. Egyszer csak elérek a végére, gondolja, és makacsul folytatja útját. Órák telnek el, de sem emberrel, sem állattal nem találkozik.

Egyedül van a kopár fennsíkon, mellette a nyugtalanítóan villódzó fekete fal. Délre erősödik a meleg, elfárad. Leül a fal tövébe, s erőtlenül masszírozza a lüktető halántékát, majd iszik egy korty vodkát, két közepes korty vizet. Ekkor jelenik meg előtte váratlanul, mintha csak az ürmfűtengerből, a kókadtan heverő ördögszekerek közül bújna elő, a fekete ruhás, fehér hajú asszony.

„Egyedül érzi magát?” – kérdezi részvétellel és félrehajtott fejjel utazónkat hosszasan elnézegeti.

„Nem – válaszolja Z. lehajtott fejjel. – Nem érzem egyedül magam, asszonyom. Egyedül vagyok. Lát itt valaki mást, rajtam kívül?”

„Nem az a fontos, hogy én mit látok, drága barátom, hanem maga.”

„Sem drága nem vagyok, sem a barátja...”

„De szomorú – néz rá az asszony. – Lógatja a nagy fejét, mint az igáslovak, mintha idő előtt feladta volna. Na, jó, megértem, találkozott egy fekete fallal, ami kétségtelen nem várt akadályt jelentett, hiszen hátráltatta útjában, s ez érthetően dühítette. De fel sem tette a kérdést, milyen célt szolgál ez a fal? Kik építhették vajon, mikor és miért?”

„Téved. Feltettem. De nem tudtam választ adni a kérdésemre. Ráadásul álmomban egy emberi nyelven beszélő holló közölte velem, hogy a falon túl nincs semmi. Nem értettem, hogyhogy nincsen semmi? Véget ér a világ. Itt lenne a világ vége?!”

Az asszony nem válaszol, s amikor az utazó felnéz, nem lát senkit, beszélgetőtársa eltűnik, olyan titokzatosan, ahogyan megjelent, mintha csak a föld nyelte volna el. „De hát, asszonyom – kiáltja kétségbeesetten Z., szaggató halántékát, égő szemét dörzsölgetve –, hova tűnt el? Kérem, ne bújócskázzon velem?” – noha jól tudja, az idősebb, fekete ruhás asszony már csak azért sem bújhatott el, mert egyszerűen nincs hova. Érti, hogy vége, hamarosan elfogy az élelme, a vize, a vodkája, éhen és szomjan hal a rejtélyes fal előtt anélkül, hogy megfejtette volna titkait. Hát foga közt káromkodva, meghúzza vodkás üvegét, elszántan megy tovább az örök jelenben, figyeli az őt hűségesen kísérő árnyékát, tükörképét a tompán csillogó fekete falon.

Vicente Guedes volt is, és nem is. Valamikor a tízes évek elején bukkant elő Mestere végtelen képzeletéből, akkor még Fernando Pessoa úgy gondolta, ő lesz A kétségek könyvének szerzője, és egy részletet közölt is Guedes a készülő, formálódó könyvből, Az idegenség erdejében címmel, aztán a szeszélyes Mester egyszerűen megfeledezett róla, ejtette, s A kétségek könyvét Bernardo Soares örökölhette. Guedes azóta ott bolyong az asszociációk sötét mezőin, ahonnan Ricardo Reis szabadította ki, s elhívta Tahitiba, a költői falanszterbe, ahol Álvaro de Campos, Bernardo Soares és António Mora buzdítására ismét írni kezdett és kiformalódott megejtő személyisége, amely már korai töredékében felvillant. „Személytelenek voltunk, önmaguktól üresek, valami más! Az az önmaga tudatában párába burkolózó táj voltunk! És éppen úgy, ahogy az is kettő volt – a tényleges, valóságban létező és a káprázat – mi is homályosan kettő voltunk! Egyikünk sem tudta pontosan, hogy a másik nem ő maga volt-e? Hogy a bizonytalan másik vajon élt-e?” Nos, Tahitin minderre választ kapott Vicente Guedes, és eggyé vált, ha lehet ezt mondani, önmagával, a kételyek perze, amint a Bogdanov füzetébe írott befejezhetetlen elbeszélése is világosan jelzi, megmaradtak, de az is kétségtelen, hogy a többiek, Reis, Campos, Mora, Tejve nagy hatással voltak rá, és elkezdte írásaiban megteremteni önmagát. –

TATJÁNA BOGDANOVA + VICENTE GUEDES: *Az idegenség erdeje*. Fordította PÁL FERENC